

OSCE Misija u Bosni i Hercegovini

PRETPOSTAVKA NEVINOSTI:

Primjeri nepoštivanja međunarodno priznatih standarda u oblasti zaštite ljudskih prava pred sudovima u Bosni i Hercegovini

**PRETPOSTAVKA NEVINOSTI:
Primjeri nepoštivanja međunarodno priznatih standarda u oblasti zaštite ljudskih
prava pred sudovima u Bosni i Hercegovini**

Uvod

Pravo osumnjičenog odnosno optuženog da se pretpostavlja njegova nevinost jedan je od temeljnih uvjeta za ostvarenje prava na pravičan krivični postupak. Pretpostavka nevinosti, koja je bila dio "Deklaracije prava čovjeka i građanina" još 1789. godine,¹ danas je zagwarantirana članom 6 stav 2 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava (Evropska konvencija), koji navodi da, "svako ko je optužen za krivično djelo, smatrat će se nevinim dok se njegova krivica ne dokaže u skladu sa zakonom." Isti princip sadržan je i u članu 14 stav 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima ("Međunarodni pakt"), koji glasi: "Svako ko je optužen za krivično djelo ima pravo da se smatra nevinim, dok se njegova krivica ne dokaže na osnovu zakona." U suštini, pretpostavka nevinosti znači da se prema nekoj osobi koja se tereti za krivično djelo mora postupati kao da nije počinila krivično djelo, sve dok neovisan i nepristrasan sud pravosnažnom presudom ne utvrdi njenu krivicu.

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: "Misija OSCE-a" ili "Misija") ima mandat da prati poštivanje međunarodnih standarda u vezi prava na pravičan krivični postupak u ovoj zemlji. U okviru svog mandata i sa ciljem da se podrže naponi pravosuđa u unaprijeđenju primjene navedenih međunarodnih standarda, ovaj izvještaj analizira odabrane problematične primjere, u kojima je možda dovedeno u pitanje pravo osumnjičenog odnosno optuženog da se smatra nevinim. Misija OSCE-a izražava zabrinutost što postoje primjeri, posebno u stadiju postupka kada se optuženi izjašnjava o krivici, da sudovi u Bosni i Hercegovini (BiH), uglavnom na nivou općinskih i osnovnih sudova, ne poštivaju pravo optuženih da se smatraju nevinim, što može imati negativne posljedice po njihovo pravo na pravičan krivični postupak. U izvještaju se također iznose preporuke za relevantne sudionike o tome kako da se pristupi rješavanju ovdje posmatranih primjera.

Pretpostavka nevinosti u domaćem pravu

BiH je država članica i Evropske konvencije² i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji predstavljaju dva najvažnija međunarodna dokumenta za zaštitu prava na pretpostavku nevinosti.³ Štaviše, prema Ustavu BiH, prava i slobode određeni u Evropskoj konvenciji direktno se primjenjuju u BiH i imaju prioritet nad svakim drugim zakonom.⁴

Pretpostavka nevinosti također je ugrađena u domaće zakonodavstvo kroz odredbe člana 3 Zakona o krivičnom postupku BiH, Republike Srpske (RS), Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Brčko distrikta (ZKP), koji propisuju: "Svako se smatra nevinim za krivično djelo

¹ Član 9 Deklaracije prava čovjeka i građanina propisuje: "Kako svako mora biti smatran nevinim dok ne bude proglašen krivim, ako se smatra da je hapšenje neophodno, svako grubo postupanje koje nije neophodno za osiguravanje pritvorene osobe, strogo se sankcionira zakonom."

² BiH je ratificirala Evropsku konvenciju 24. aprila 2002. godine i ista je stupila na snagu 12. jula 2002. godine.

³ BiH je kao država sljednica pristupila Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima, 1. septembra 1993. godine.

⁴ Član 2.2 Ustava Bosne i Hercegovine, Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (parafiran u Daytonu 21. novembra 1995. godine, a potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine), Aneks IV.

dok se pravosnažnom presudom ne utvrdi njegova krivica.”

Praksa međunarodnih tijela iz oblasti ljudskih prava

Evropski sud za ljudska prava (“Evropski sud” ili “Sud”) ispitao je određeni broj navodnih povreda principa pretpostavke nevinosti, na osnovu čega su ustanovljeni standardi za praktično ostvarenje zaštite ove pretpostavke. Naglašavajući ključnu ulogu ovog principa u okviru prava na pravičan krivični postupak, Evropski sud je jasno utvrdio da pretpostavka nevinosti “zahtijeva“, između ostalog, „da predstavnici Suda, kada izvršavaju svoje dužnosti, ne smiju polaziti s unaprijed formiranom percepcijom da je optuženi počinio krivično djelo za koje se tereti; teret dokazivanja je na tužiteljstvu i svaka sumnja treba ići u korist optuženog.”⁵

Princip pretpostavke nevinosti se primjenjuje u svim stadijima tokom čitavog krivičnog postupka. Ako se ne poštuje princip pretpostavke nevinosti, naročito ako to učini predstavnik suda, ukupna ideja pravičnosti krivičnog postupka ostaje lišena svog smisla.⁶ Važnost principa pretpostavke nevinosti također se potvrđuje kada optuženi odbije da se izjasni o krivici i tako odbije priznati svoju nevinost ili krivicu. U ovoj situaciji, sud treba unijeti u zapisnik da se optuženi izjašnjava da nije kriv, kako bi se održala pretpostavka nevinosti. Ovaj princip sadržan je u članu 65 Statuta Međunarodnog krivičnog suda, kao i u članu 229 stav 1 ZKP-a BiH,⁷ kojim se nastoji uspostaviti ravnoteža između interesa efikasnosti krivičnog postupka i principa nevinosti, čime bi se osiguralo da se nevinna osoba greškom ne izjasni krivom, mada se ova odredba ne nalazi ni u Međunarodnom paktu ni u Evropskoj konvenciji.

Evropski sud je u važnom predmetu *Minelli protiv Švicarske* utvrdio povredu pretpostavke nevinosti, kada je optuženom određeno da nadoknadi troškove sudskog postupka i novčane kazne, iako je postupak obustavljen zbog nastupanja zastare, a domaći sud je zaključio kako bi postupak “vjerovatno doveo do osuđujuće presude”⁸ da nije nastupila zastara. Evropski sud smatra da bi došlo do povrede pretpostavke nevinosti,

“Š...Čako krivica optuženog nije prije toga dokazana u skladu sa zakonom i, posebno, ako nije imao mogućnosti da ostvari svoje pravo na odbranu, a presuda koja se na njega odnosi odražava mišljenje da je kriv. Ovo se može desiti čak i ako nema nikakve formalne izreke; dovoljno je da se navede razlog u kome se naslućuje da sud smatra optuženog krivim.”⁹Šautor podvukaoČ

Evropski sud smatra pretpostavku nevinosti toliko važnom da je donio presudu prema kojoj ovu pretpostavku trebaju poštivati ne samo suci, nego i svi zvaničnici. U tom pogledu, Sud konstatira:

“Sud podsjeća da će pretpostavka nevinosti (...) biti povrijeđena ako izjava nekog zvaničnika o osobi koja se tereti za krivično djelo odražava mišljenje da je ta osoba kriva prije nego što se njena krivica dokaže u skladu sa zakonom. Dovoljno je da u odsustvu bilo kakve formalne izjave navede razlog u kome se naslućuje da taj

⁵ Predmet *Barbera, Massegue i Jabardo protiv Španije*, presuda Evropskog suda od 6. decembra 1988. godine, stav 77.

⁶ Kao što je pokazano u određenim predmetima koji su navedeni u ovom izvještaju, pretpostavka nevinosti usko je vezana za druga prava osumnjičenog odnosno optuženog, kao što je pravo na šutnju i pravo na zaštitu od samooptuživanja. Međutim u svrhu ovog izvještaja, o ovim pravima neće biti posebno elaborirano.

⁷ Član 229 stav 1 ZKP-a BiH glasi: “Ako se optuženi ne izjasni o krivici, sudija za prethodni postupak po službenoj dužnosti unosi u zapisnik da se optuženi izjasnio da nije kriv.”

⁸ Predmet *Minelli protiv Švicarske*, presuda Evropskog suda od 25. marta 1983. godine, stav 37.

⁹ *Id.*

*zvaničnik smatra optuženog krivim. U ovom pogledu, Sud naglašava važnost u odabiru riječi u izjavama zvaničnika o nekoj osobi prije nego joj bude suđeno i njena krivica bude utvrđena.*¹⁰

U ovom slučaju Evropski sud je utvrdio povredu pretpostavke nevinosti u usmenoj izjavi koju je dao direktor Odjela za krivične istrage u Parizu tokom konferencije za štampu, gdje je izjavio da je “akcija uspješno završena i sve osobe umiješane u ovaj predmet su uhapšene.” Utvrđeno je da je Francuska, kao tužena država, bila odgovorna za povredu pretpostavke nevinosti i naređeno joj je da tužitelju plati iznos u ekvivalentu vrijednosti od 600.000 KM (1995. godine), kao naknadu za materijalnu i nematerijalnu štetu koju mu je prouzrokovala sporna izjava.

Evropski sud, u biti, smatra da je pretpostavka nevinosti toliko važna da je donio presudu da ni policija ne može davati izjave koje podrazumijevaju da je neko kriv za krivično djelo prije nego što njegova krivica bude utvrđena u zakonom propisanom postupku. Međutim, radnje koje sudija poduzima posebno su značajne jer, pored obaveze da prate poštivanje principa pretpostavke nevinosti, također imaju obavezu da očuvaju vanjski izraz nepristrasnosti. Da bi sačuvali povjerenje javnosti u pravičnost sudskog postupka, suci se moraju sudržavati čak i od onoga što izgleda kao predrasuda prema osumnjičenom odnosno optuženom.¹¹

Praksa sudova u BiH

Postupci za izdavanje kaznenog naloga i pregovaranje o krivici uvedeni su u krivičnopravni sistem BiH kako bi se zadovoljili zahtjevi efikasnosti i ekonomičnosti postupka. Međutim, intencija primjene ovih pravnih propisa nije trebala voditi do nepoštivanja međunarodno uspostavljenih garancija za pravičan krivični postupak. Zbog toga, sudije u primjeni ovih pravnih propisa trebaju nastojati uspostaviti složenu ravnotežu između zahtjeva efikasnosti postupka i pretpostavke nevinosti. Misija OSCE-a uočila je pojedine situacije gdje bi se moglo zaključiti da sudovi u Bosni i Hercegovini nisu postigli ovu svakako složenu ravnotežu, te da su u ovim slučajevima znatno zaostali za standardima Evropskog suda, navedenim u prethodnom tekstu.¹² Način rukovođenja ročištem za izjašnjenje o krivici i za izdavanje kaznenog naloga jeste primjer koji pobuđuje posebnu zabrinutost.

Posmatrači Misije OSCE-a su u nekoliko navrata primijetili da sudije pokušavaju ubijediti optužene da se izjasne krivima argumentom da je to u njihovom najboljem interesu, da će se time predmet ažurnije okončati, te da bi optuženi mogao biti sankcioniran blaže u poređenju

¹⁰ Predmet *Allenet De Ribemont protiv Francuske*, presuda Evropskog suda od 23. januara 2005. godine, stav 35, i predmet *Daktaras protiv Litvanije*, presuda Evropskog suda od 10. oktobra 2000. godine, stav 41. Također pogledati Opće komentare o članu 14 Međunarodnog pakta, 13/21, & 7; Komitet je naglasio da je obaveza svih javnih organa da se uzdrže od prejudiciranja ishoda suđenja.

¹¹ U predmetu *Kyprianou protiv Kipra* (presuda Evropskog suda od 15. decembra 2005. godine, stav 120) ukratko je opisana praksa Evropskog suda:

*“Sud smatra, naprimjer, da pravosudni organi trebaju u potpunosti koristiti svoje sudske ovlasti u sudskim predmetima, kako bi sačuvali vanjski izraz nepristrasnosti. [...] Dakle, kada predsjednik suda javno koristi izraze koji odražavaju već formiran nepovoljan stav u vezi predmeta i prije no što će zasjedati sud koji o njemu treba odlučivati, njegova izjava objektivno opravdava bojazan optuženog u postojanje sudačke nepristrasnosti (pogledati predmet *Buscemi protiv Italije*, § 68, naveden u gornjem dijelu teksta). S druge strane, u drugom predmetu, u kome se sudac upustio u javno kritiziranje odbrane i javno izrazio iznenađenje da se optuženi izjasnio da nije kriv, sud je pristupio rješavanju pitanja na osnovu testa subjektivnosti (*Lavents protiv Latvije*, br. 58442/00, §§ 118 i 119, 28. novembar 2002. godine).”*

¹² Ovo pitanje je već djelomično izneseno u izvještaju Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, pod nazivom “Pregovaranje o krivici u Bosni i Hercegovini: Praksa pred sudovima i poštivanje međunarodnih standarda iz oblasti ljudskih prava”, objavljenom u januaru 2006. godine.

sa sankcijom koja bi mu bila izrečena u slučaju da se otvori glavni pretres. U pojedinim ekstremnim primjerima, posmatrači su zabilježili da sudije razmatraju dokaze i iznose stav da je krivica optuženog jasna, te stoga ne postoji stvarna mogućnost za izricanje oslobađajuće presude u slučaju da se otvori glavni pretres. Uz pomoć ovog vida pritiska, optuženi su bili ubjeđivani da se izjasne krivima. Dijelovi izvještaja navedeni u daljem tekstu ilustriraju osnovne probleme koje su istakli posmatrači Misije.

Prvo, na osnovnom sudu u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine, u toku ročišta za izdavanje kaznenog naloga, predsjednik vijeća je dao optuženom savjet koji se može protumačiti kao netačan i vid pritiska.

U toku ročišta sudija je obavijestio optuženog, koji nije imao branitelja, da će izjasni li se krivim postupak odmah biti okončan, a da će izjasni li se da nije kriv morati u nastavku krivičnog postupka dokazivati svoju nevinost.

U ovom primjeru, zahvaljujući neprimjerenom pritisku navedene izjave na optuženog, uz nagovještaj da će teret dokazivanja biti prenesen sa tužiteljstva na odbranu, optuženi se izjasnio krivim. Izrečeno mu je tri mjeseca kazne zatvora, uvjetno na godinu dana.

U toku drugog ročišta za izdavanje kaznenog naloga, pred općinskim sudom u sjeverozapadnom dijelu države, sudija je izvršio utjecaj na optuženog prije nego što se ovaj izjasnio o krivici.

Iako ročište zbog izostanka tužitelja u stvari nije održano, sudija je obavijestio optuženoga, koji nije imao branitelja, o krivičnopravnim sankcijama koje su predložene u nalogu i poučio ga o posljedicama ukoliko se ne izjasni krivim. Sudija je nekoliko puta ponovio da optuženi treba dobro razmisliti prije nego što se izjasni o krivici, jer tužiteljstvo posjeduje dokaze na osnovu kojih "ne izgleda da Vi zaista niste krivi."

Stoga ne iznenađuje da se optuženi - i dalje bez branitelja - dva mjeseca kasnije, kada je ponovo zakazano ročište za izricanje krivičnopravne sankcije, izjasnio da je kriv i izrečeno mu je tri mjeseca kazne zatvora, uvjetno na dvije godine dana.¹³

Zabrinutost pobuđuje situacija opisana u narednom primjeru u vezi sa ročištem pred osnovnim sudom u sjevernom dijelu BiH, gdje je sudija optuženog poučila i predložila mu zaključivanje sporazuma o priznanju krivice sa tužiteljem.

Optuženi je nekoliko puta jasno ponovio da se ne osjeća krivim i da ne može priznati krivicu ako nije počinio predmetno djelo. Uprkos tome, sudija ga je nekoliko puta pokušala ubijediti da se drugačije izjasni, objašnjavajući mu da je ovo najlakši i najjednostavniji način da se okonča postupak, te da će mu vjerovatno biti izrečena uvjetna osuda. Sudija je čak pročitala izjavu jednog od svjedoka optužbe, obavijestivši optuženog da ga na glavnom pretresu sud može suočiti i sa drugim svjedocima optužbe. Sudija je također navela da bi mu mogla biti izrečena kazna zatvora ukoliko izabere glavni pretres.

Iz ovog primjera je očigledno da je uporna intervencija sudije bila usmjerena prema tome da se optuženog odgovori od daljeg osporavanja optužbi. Nakon dužeg pregovaranja tužitelj i

¹³ U većini slučajeva kada se radi o postupku za izdavanje kaznenog naloga, optuženi su bili bez pravnog zastupnika jer krivična djela za koja se terete ne zahtijevaju obavezno postavljanje branitelja.

optuženi su postigli sporazum o izricanju kazne zatvora od pet mjeseci, uvjetno na godinu dana.

U drugim primjerima stvara se utisak o postojanju suradnje između sudija i tužitelja da se osigura pristanak optuženog na zaključenje sporazuma o priznanju krivice. Primjer koji slijedi zabilježen je na osnovnom sudu u sjevernom dijelu Bosne i Hercegovine.

Nakon što se optuženi izjasnio da nije kriv, sudija za prethodni postupak obavijestio je optuženog o mogućnosti zaključenja sporazuma o priznanju krivice sa tužiteljem. Sudija mu je rekao da mu se ako potpiše sporazum o priznanju krivice, može izreći blaža sankcija. Kako je optuženi rekao da neće izmijeniti svoju izjavu, tužiteljica ga je također pokušala ubijediti, i savjetovala mu da bi za njega bilo bolje da, uzimajući u obzir postojeće dokaze, pristupi u njen ured radi pregovora o uvjetima priznanja krivice.

Prema ZKP-u sudija ima obavezu osumnjičenog odnosno optuženog upoznati sa zakonom propisanom mogućnošću za zaključenje sporazuma o priznanju krivice i njegovim posljedicama. Međutim, u zakonu nije precizno definiran procesni moment u postupku kada sudija treba osumnjičenom odnosno optuženom dati navedenu pouku. U ovom konkretnom primjeru nije jasno da li su radnje sudije i tužitelja zaista bile usklađene u pokušaju da ubijede optuženog da se izjasni krivim, ili su sudijine izjave bile usmjerene na to da upozna optuženog o mogućim zakonskim posljedicama. Neovisno o namjeri, ovaj i slični primjeri odaju utisak ograničenih mogućnosti koje optuženi ima na raspolaganju, te da izjašnjenje da nije kriv za određeno djelo ne predstavlja ništa drugo do uzaludan gest. U tom smislu, da je sudija riješio da optuženog pouči o njegovim pravima, uključujući i mogućnost zaključenja sporazuma o krivici na samom početku ročišta i prije nego što se optuženi izjasnio da nije kriv, izbjegao bi se negativan utisak o ovoj radnji sudije.

Posmatrači Misije OSCE-a također su zabilježili da su pojedine sudije formulirale zahtjev za izjašnjenje o krivici na pristrasan način. U nekim primjerima, poticanje optuženog da se izjasni krivim bilo je potpuno jasno i eksplicitno, dok je u drugim postojao samo nagovještaj poticanja u riječima sudije. U primjeru zabilježenom u sjeverozapadnom dijelu BiH, umjesto da traži od optuženoga da se izjasni krivim, sudija općinskog suda je formulirao pitanje na način koji je nedvosmisleno bio usmjeren na poticanje optuženoga da se izjasni krivim.

U toku ročišta za izjašnjenje o krivici, sudija je u zapisnik izdiktirao sljedeću rečenicu: "Priznajem krivicu," a zatim upitao optuženog: "Je li tako?" Branitelj – ali ne i optuženi, koji je i dalje šutio – složio se sa tom izjavom. Optuženom je izrečena kazna zatvora od šest mjeseci, uvjetno na dvije godine.

Stiče se utisak da pojedine sudije koriste princip ekonomičnosti postupka ili nepovoljnu finansijsku situaciju optuženih da nadoknade moguće troškove postupka po izricanju osuđujuće presude, kako bi optužene odgovorili od izjašnjavanja da nisu krivi. Postoji mogućnost je da je došlo do nepoštivanja principa pretpostavke nevinosti u predmetu pred općinskim sudom u sjevernom dijelu BiH:

U toku ročišta za izdavanje kaznenog naloga, nakon što se optuženi izjasnio da nije kriv, sudija je detaljno objasnio sve moguće negativne posljedice održavanja glavnog pretresa, kao što je naknada troškova krivičnog postupka i mogućnost izricanja strožije sankcije od one predložene u kaznenom nalogu. Nakon ovih objašnjenja, optuženi je upitao sudiju da li bi predmet bio okončan istog dana ukoliko bi se on izjasnio krivim. Sudija je odgovorio potvrdno. Potom je sudija izdiktirao u zapisnik da se optuženi predomislio i da se izjasnio krivim. Istoga dana je izrečena i krivičnopravna sankcija (novčana kazna od 600 KM).

U navedenom primjeru nije došlo do stvarne promjene u izjašnjavanju optuženog, koji nije imao branitelja. Sudija je jednostavno pretpostavio da je optuženi promijenio svoj iskaz i izjasnio se krivim zbog pitanja optuženog da li će njegovo izjašnjenje da je kriv dovesti do ekspeditivnijeg okončanja postupka.

U svim navedenim primjerima, dvosmislene namjere sudija – navodno upravljene da se na najbolji način iskoriste ograničena sredstva odnosno da se pruži “dobar savjet” optuženima – prepliću se sa namjerom da se potakne izjašnjenje optuženog da je kriv, u pokušaju da se predmet okonča što je prije moguće. Ovakav “poticajan” pristup češće je prisutan – mada ne isključivo – u slučajevima kada se izriče novčana kazna ili uvjetna osuda, moguće u uvjerenju da neće doći ni do kakvih stvarno ili suštinski negativnih posljedica. Međutim, takav pristup je sasvim jasno u suprotnosti sa principom pretpostavke nevinosti, jer zapravo prenosi dio tereta dokazivanja s optužbe na odbranu.

U skladu s ustanovljenom praksom Evropskog suda, princip pretpostavke nevinosti zahtijeva da se svi učesnici u krivičnom postupku, a posebno sudije, uzdržavaju od bilo kakvog postupanja ili radnji koje mogu sugerirati ili nagovještavati postojanje unaprijed formiranog mišljenja o krivici optuženog.

Pri ocjeni onoga što može utjecati na optuženog, sudije trebaju ozbiljno razmotriti specifične okolnosti predmeta, uključujući ličnost optuženog. Ove okolnosti mogu obuhvatiti podatke: da li je optuženi imao branitelja; nivo obrazovanja i starosnu dob osumnjičenog odnosno optuženog, i okolnost da li je osumnjičeni odnosno optuženi ranije bio subjekt u krivičnom postupku. Trenutak kada se optuženi izjašnjava o krivici jeste stadij postupka kada je prisutan najviši stepen rizika da se na njega izvrši neprimjeren utjecaj odnosno da se navede da se izjasni krivim. Ako sudija odaje uvjerenje da je optuženi kriv, osoba bez branitelja i neuka u krivičnim stvarima može, kao povoljniju varijantu, doživjeti mogućnost da se izjasni krivom i dobije uvjetnu osudu ili novčanu kaznu radije nego da izabere glavni pretres i rizikuje izricanje strožije sankcije, bez obzira da li je zapravo počinila krivično djelo ili ne. Iz navedenih predmeta jasno proističe potreba da se insistira na pravičnosti postupka i pretpostavci nevinosti kao principima koji vode ka jačanju povjerenja u sudske odluke. Primjena zakonom propisanih garancija i insistiranje na poštivanju standarda pravičnog krivičnog postupka jeste apsolutni preduvjet da krivičnopravni sistem može pravedno suditi stvarnim počiniteljima krivičnih djela.

U odvojenom primjeru nedavno praćenom pred kantonalnim sudom u centralnom dijelu BiH, osoba je optužena za krivično djelo prijevare. Poslije potvrđivanja optužnice, optuženi je potpisao sporazum o priznanju krivice, kojim je predloženo izricanje kazne zatvora od godinu dana uvjetno kao i da optuženi snosi imovinskopravni zahtjev u iznosu od gotovo 400.000 KM. Međutim na ročištu za razmatranje sporazuma o krivici, optuženi je odlučio da povuče svoju izjavu o priznanju krivice i tako raskine sporazum o priznanju krivice. Nakon toga je sud u zapisnik evidentirao izjašnjenje “nisam kriv” i zakazao glavni pretres. Po završetku glavnog pretresa, donesena je osuđujuća presuda i optuženi je osuđen na devet mjeseci kazne

zatvora. Sudija je na ročištu za izricanje krivičnopravne sankcije ukratko obrazložio presudu i izjavio da, “potpisani sporazum o priznanju krivice predstavlja samo još jednu potvrdu o postojanju namjere optuženog da počini krivično djelo u trenutku njegovog počinjenja.”

Obrazloženje sudije da se krivica optuženog smatra utvrđenom na osnovu ranije datog izjašnjenja o krivici koje je povučeno, implicira da osuđujuća presuda nije bila zasnovana, barem djelomično, na dokazima izvedenim tokom glavnog pretresa u skladu sa zakonom. Opisani postupak sudije predstavlja direktno kršenje standarda Evropskog suda za ljudska prava. Usmeno obrazloženje presude u suprotnosti je s izričitim odredbama domaćeg zakona, koje zabranjuju da se u takvim okolnostima izjašnjenje o krivici koristi kao zakoniti dokaz.¹⁴

Zaključak

Izloženi primjeri ukazuju na postojanje problema širih razmjera i zabrinjavajuće prakse. Nepoštivanje principa pretpostavke nevinosti jeste ozbiljno, jer može prouzrokovati štetne posljedice po ostvarenje prava na pravičan krivični postupak. Ostvarenje ovog principa ne samo da je neophodan i neizbježan uvjet za garantiranje prava na pravičan krivični postupak, nego je i osnovno sredstvo kojim se postiže povjerenje u principe vladavine prava.

Postupanje sudija i tužitelja sračunato na poticanje osumnjičenih odnosno optuženih da se izjasne krivima kako bi predmete ažurnije i jednostavnije okončali treba izbjegavati, jer se time podriiva povjerenje osumnjičenog odnosno optuženog u pravičan krivični postupak, kao i mogućnost da optuženi bude oslobođen optužbe. Zbog toga svi učesnici u krivičnom postupku trebaju poduzeti sve mjere predostrožnosti kako bi izbjegli bilo kakve naznake koji odaju mišljenje ili utiske o krivici optuženog prije nego je donesena pravosnažna presuda. Sudija i tužitelj moraju posvetiti posebnu pažnju prilikom odabira riječi kada se obraćaju ili koje upućuju osumnjičenom ili optuženom. To je posebno važno u najdelikatnijem stadiju postupka, kada se od optuženog traži da se izjasni o krivici.

Preporuke

- Sudije se uvijek trebaju uzdržavati od poduzimanja radnji ili davanja izjava koje impliciraju krivicu osumnjičenog ili optuženog.
- U toku postupaka za izjašnjenje o krivici ili za izdavanje kaznenog naloga, sudije trebaju posvetiti dužnu pažnju kada osumnjičenog ili optuženog poučavaju o mogućnosti da se izjasni krivim i pravnim posljedicama istog. Sudije trebaju također voditi računa da, kada usmeno zahtijevaju od optuženog da se izjasni o krivici, izbjegnju svaku formulaciju kojom bi mogli potaći pozitivno izjašnjenje optuženog o krivici. Postupke kao što su izjave o prijetnji strožijom sankcijom ako se predmet uputi na glavni pretres također treba izbjegavati.
- Centri za edukaciju sudija i tužitelja trebaju razvijati standardizirane edukativne materijale o postupcima za izjašnjenje o krivici i za izdavanje kaznenog naloga koji izričito odražavaju princip pretpostavke nevinosti bez vršenja pritiska na izjašnjavanje optuženog. Centri također trebaju ispitati mogućnost o razvijanju modula koji bi sadržavao međunarodne standarde iz oblasti zaštite ljudskih prava u krivičnom postupku, s posebnim naglaskom na princip pretpostavke nevinosti.
- Visoko sudijsko i tužiteljsko vijeće treba istražiti i preispitati navode o nepoštivanju pretpostavke nevinosti od strane sudija, te osigurati da se odredbe o poštivanju

¹⁴ Član 231 stav 6 ZKP-a BIH glasi: “Priznanje dato pred sudijom za prethodni postupak, sudijom za prethodno saslušanje, sudijom odnosno vijećem, ne može se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.”

međunarodnih normi iz oblasti zaštite ljudskih prava propisane etičkim kodeksima za sudije i tužitelje ispravno primjenjuju.

